

Muhasebe Müfredatına Sürdürülebilirliğin Yansımaları: Türkiye'deki Üniversitelerde Bir Araştırma

Funda ÖZÇELİK*

ÖZ

İşletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik faaliyetlerinin ve paydaşların talepleri doğrultusunda muhasebe fonksiyonunun sorumluluklarının, finansal raporların hazırlanmasına ilave olarak sürdürülebilirlik ve entegre raporlarının hazırlanmasını da kapsayacak şekilde artması, üniversitelerdeki muhasebe müfredatlarına sürdürülebilirlik konularının entegre edilmesi gereksinimini ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışma ile Türkiye'deki devlet ve vakıf üniversitelerinin, işletme ve muhasebe ve finans yönetimi bölümlerinin lisans ve lisansüstü müfredatlarında, sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe derslerine ne ölçüde yer verildiğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamına alınan 134 üniversiteden 23'ü devlet ve 2'si vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 25 üniversitenin lisans, yüksek lisans ve doktora program müfredatlarında sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe derslerine rastlanmıştır. İlgili derslerin 11 üniversitede lisans, 11 üniversitede yüksek lisans ve 10 üniversitede doktora düzeyindeki müfredatlarda yer aldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre muhasebesi, sürdürülebilirlik muhasebesi, sürdürülebilirlik raporlaması, entegre raporlama

JEL Sınıflandırması: M40

Reflections of Sustainability on Accounting Curricula: A Research at Universities in Turkey

ABSTRACT

The responsibilities of the accounting function have increased in line with the corporate sustainability activities of businesses and demands of stakeholders, to include the preparation of sustainability and integrated reports in addition to the preparation of financial reports, which reveals the need to integrate sustainability issues into the accounting curricula at universities. This study aims to determine the extent to which sustainability-related accounting courses are included in the undergraduate and graduate curricula of the business administration, and accounting and finance management departments of state and foundation universities in Turkey. Among the 134 universities, sustainability-related accounting courses are found in the undergraduate, master, and doctoral curricula of 25 universities, of which 23 are state, and 2 are foundation universities. It has been determined that related accounting courses are included in the curricula at the undergraduate level in 11 universities, at the master's level in 11 universities, and at the doctoral level in 10 universities.

Key Words: Environmental accounting, sustainability accounting, sustainability reporting, integrated reporting.

JEL Classification: M40

*Doç.Dr. Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü. fundacar@uludag.edu.tr, ORCID Bilgisi: 0000-0002-0414-8788

(Makale Gönderim Tarihi: 10.01.2024 / Yayına Kabul Tarihi: 11.06.2024)

Doi Number: 10.18657/yonveek.1417746

Makale Türü: Araştırma Makalesi

GİRİŞ

Artan çevre sorunları ve küresel çapta hissedilen iklim krizi nedeniyle sürdürülebilir kalkınma farkındalığında ve bu bağlamda gerçekleştirilen faaliyetlerde artış görülmektedir. Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler tarafından temeli atılan ve sürdürülebilir kalkınmaya dayalı hedefleri içeren Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ile Avrupa Yeşil Mutabakatı (AYM), bu faaliyetlerin başında gelmektedir. Yeşil Mutabakat, Avrupa Birliği'nin iklim değişikliği ile mücadele edebilmek amacıyla inşa ettiği yeşil ekonomik düzeni esas alan bir ekonomik dönüşüm planıdır ve Birleşmiş Milletlerin SKA'larına doğru ilerlemesinde önemli bir araçtır. AYM, 2050 yılına kadar net sera gazı emisyonlarını sıfıra indirebilmek için iklim yasası, biyoçeşitlilik, temiz enerji, sürdürülebilir endüstri, kirliliğin azaltılması, yeşil projelerin finanse edilmesi, binaların enerji kullanımı açısından verimli hale dönüştürülmesi ve küresel çapta yeşil değişime öncülük edilmesi gibi birtakım eylem alanları belirlemiştir. Bu alanlardan döngüsel ekonomiye geçiş, AB'nin 2050 iklim hedeflerine ulaşabilmek için bir ön koşul kabul edilmektedir (European Commission, 2020). Çevrenin korunması, iklim krizine karşı önlem alınması gibi hedefleri bulunan SKA'lara ulaşılmasında ve döngüsel bir ekonominin gerçekleştirilmesinde iş dünyasına önemli roller düşmektedir.

İstihdamın, sermaye akışının ve ortalama gelirin büyük çoğunluğunu oluşturan işletmelerin çevre üzerindeki etkileri küresel olarak yadsınamayacak bir boyuta ulaşmıştır. Özel sektörün işletme stratejilerini SKA'lar ile ilişkilendirerek, iş dünyası öncülüğünde çözümler geliştirerek ve kurumsal sürdürülebilirliklerini artırarak bu hedeflere katkı sağlaması gerekmektedir. SKA'lar doğrultusunda, kurumsal hedeflerin, stratejilerin ve planların şekillendirilmesi ve onaylanması, özel sektörün kalkınma hedeflerine yanıt verme isteğinin ve benimsemesinin göstergesi olacaktır. Yasal zorunluluklar ve sosyal sorumlulukları gereği işletmeler, çevreye verdikleri zararı minimuma çekebilmek ve kaynak kullanımında verimliliği artırmak için birtakım faaliyetler gerçekleştirmekte ve tedbirler almaktadır. Bu tedbirler ve uygulamalar, maliyetlerin kontrol altında tutulup yönetilmesinde, ürün maliyetlerinin tespit edilmesinde, muhasebeleştirilmesinde ve raporlamada değişiklikler gerektirmektedir. Çevre koruma faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesi ve çevresel maliyetlerin izlenmesi, ürünlere dağıtılması, finansal olmayan performansla ilişkin bilgilerin raporlanması ayrı bir uzmanlık gerektirdiği için geleneksel muhasebe yaklaşımları bu konuda yeterince yardımcı olamamaktadır. İşletmenin çevresel etkilerine yönelik verilerin daha profesyonel bir yaklaşımla muhasebe sisteminde yer almasını sağlamak ve böylece işletmelerin kurumsal sürdürülebilirliğine katkı sağlamak için “çevre muhasebesi”, “sürdürülebilirlik muhasebesi” gibi isimlerle adlandırılan muhasebenin yeni uzmanlık alanları geliştirilmiştir. Son yıllarda yaygınlaşan ve giderek kabul gören işletmelerin çevresel, sosyal ve finansal performanslarının bir arada raporlanmasını esas alan kurumsal raporlama türlerinden sürdürülebilirlik raporlaması ve entegre raporlama da kurumsal sürdürülebilirliğinin sağlanmasına,

dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmaya hizmet eden muhasebenin yeni uzmanlık alanlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Eğitim kurumlarının sürdürülebilir kalkınma için yapılanma sürecinde hayati bir öneme sahip olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, üniversitelerde sunulan muhasebe eğitiminin de gelişen ve değişen ihtiyaçlara cevap verebilen içerikte bir eğitim sunması, işletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik faaliyetlerini destekleyecek ve yürütecek profesyonellerin yetiştirilmesi açısından önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürdürülebilirliğin işletme okulları açısından müfredatlara entegrasyonu, son yıllarda artış göstermekle birlikte, özellikle muhasebe programları açısından da bu entegrasyon önemlidir. Muhasebe mesleği, güçlü ve sürdürülebilir organizasyonlar, finansal piyasalar ve ekonomiler oluşturabilmek için önemli bir faktördür. Muhasebe mesleği tüm ekonomileri ve toplumları ilgilendiren konularda da tek bir ses olarak konuşabilmek adına iyi bir pozisyonadadır ve SKA’lara ulaşmada ve hedefleri gerçekleştirmede doğası gereği çok etkili bir role sahiptir (IFAC, 2015). Paydaşların karar verirken faydalandıkları finansal raporları hazırlayıp sunan muhasebe fonksiyonunun sorumlulukları, son yıllarda sürdürülebilirlik ve entegre raporların hazırlanmasını da kapsayacak şekilde artmıştır. Bu durum, üniversitelerdeki muhasebe müfredatlarına da değişimin yansıtılmasını ve entegrasyonun yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Muhasebe mesleğini icra edeceklere lisans düzeyinde muhasebe ile ilgili derslerin fakültelerin “işletme” ve “muhasebe ve finans yönetimi” bölümlerinde akademik olarak yoğun bir şekilde verilmekte olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla çalışmada, değişen muhasebe bilgi ve beceri ihtiyaçlarını karşılayabilecek eğitime ilgili bölümlerin müfredatlarında yer verilip verilmediği, hangi düzeyde yer verildiği araştırılmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın araştırma konusu; “Türkiye’de yer alan üniversitelerin işletme ve muhasebe ve finans yönetimi bölümlerinin lisans ve lisansüstü müfredatlarındaki çevre muhasebesi, sürdürülebilirlik muhasebesi, sürdürülebilirlik raporlaması, entegre raporlaması derslerinin durumu” olarak belirlenmiştir ve müfredatlar belge analizi yöntemi ile incelenmiştir. Çalışmada; bu derslerin hangi üniversitelerin müfredatlarında yer aldığı, seçmeli veya zorunlu ders olarak mı yer aldığı, devlet ve vakıf üniversiteleri açısından farklılıkların olup olmadığı, derslerin üniversitelerin hangi derece müfredatlarında (lisans-yüksek lisans-doktora) ve hangi adlarla yer aldığı değerlendirilecektir. Çalışma, Türkiye’deki devlet ve vakıf üniversitelerinin işletme ve muhasebe ve finans yönetimi bölümlerinin muhasebe müfredatını ve bu müfredattaki sürdürülebilirlikle ilgili muhasebe derslerinin tamamını kapsamına alması ve güncel bir çalışma olması açısından önemlidir.

Çalışmada öncelikle kurumsal sürdürülebilirlikte muhasebe mesleğinin olası rollerinden bahsedilecek, daha sonra kurumsal sürdürülebilirliğe yönelik faaliyetlerin tetiklediği yeni muhasebe yaklaşımları kısaca tanıtılarak muhasebe müfredatındaki güncelleme gereksinime değinilecektir. Literatür taraması kısmında ise sürdürülebilirliğin muhasebeye yansımalarına yönelik yapılan müfredat inceleme çalışmalarına ve bulgularına yer verilecektir. Son olarak

üniversitelerin ilgili bölümlerini kapsayan müfredat inceleme bulguları verilerek değerlendirilecektir.

I.KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK YOLUNDA MUHASEBE MESLEĞİNİN ROLÜ

Muhasebeciler, iş hayatında icra kurulu başkanı, mali işler müdürü, işletme müdürü, muhasebeci, iç denetçi, mali kontrolör, yatırımcı ilişkileri müdürü, finansal hizmetler vb. pozisyonlarda çalışmaktadırlar ve kurumlarının değer yaratma ve koruma yeteneğini etkileyecek kararlara dâhil olmaktadır (IFAC, 2015). Kurumsal sürdürülebilirlik çabaları doğrultusunda her kurumdaki kilit pozisyonlarda çalışanların rollerinde olduğu gibi muhasebecilerden beklenen rollerde de değişiklikler olmaktadır. Muhasebecilerin rolü, kurumsal raporlamanın geldiği son nokta olarak değerlendirilen sürdürülebilirlik raporlarının ve entegre raporlarının yaygınlaşması ve bu raporların hazırlanmasında yer almaları ile birlikte halihazırda değişmiştir. IFAC (Uluslararası Muhasebeciler Fedarasyonu) Uluslararası Muhasebe Eğitimi Paneli Başkanı Anne-Marie Vitale, "Profesyonel muhasebecilerin, şeffaflığın artırılması, güvenilir bilgilerin açıklanması ve sürdürülebilirlikle ilgili bilgilere duyulan güvenin artırılması konularında önemli rollerinin olduğunu belirtmiştir (IFAC, 2023). ACCA'nın (The Association of Chartered Certified Accountants) Sürdürülebilir İşler Başkanı Sharon Machado da mesleğin rolünün "kuruluşların sürdürülebilirlik stratejileri konularında bilgilendirme yapmak, sürdürülebilirlik stratejilerini yönlendirmek, stratejileri uygulamak, raporlamak ve güvence altına almak" olduğunu belirtmiştir (Green Finance Platform).

Muhasebe uzmanlarının doğru ve faydalı bilgi üretme becerileri, sürdürülebilirlikle ilgili açıklamaları desteklemek ve aktarmak için uyarlanabilir niteliktedir. Muhasebeciler, sürdürülebilir değer yaratılmasında ve paydaşlar için değer nasıl yaratıldığı konusunda daha şeffaf ve bilgilendirici olabilirler. Ayrıca sürdürülebilirlik faktörlerinin örgütün stratejisine yerleştirilmesinde ve karar alma süreçlerinde dikkate alınmasında liderlik rolü üstlenebilirler. İlgili verilerin karar alma süreçleri için kullanılabilir şekilde hazır olmasını sağlamak ve sürdürülebilirlik önceliklerinin, bütçe hazırlama süreçleri, sermaye tahsisi, performans değerlendirmeleri ve puan kartları aracılığıyla iş süreçlerine dahil edilmesini sağlamak açısından mesleğin rolü önemlidir. Muhasebe mesleği, güçlü ve sürdürülebilir organizasyonlar, finansal piyasalar ve ekonomiler için önemli bir itici güçtür. Doğası gereği SKA'lara ulaşmada ve hedeflerin gerçekleştirilmesinde çok önemli bir role sahiptir. Muhasebecilerin, ölçme, raporlama ve finansal verilerde güvence sağlamaya ilave olarak, finansal olmayan verilerin toplanması, ölçülmesi ve raporlanması, yönetim, risk yönetimi ve kontrolü, iş analizi ve karar desteğini de içeren özel mesleki becerileri, SKA'lara olan ilgi arttıkça daha fazla talep görmektedir (Bonino vd., 2023; Ling, 2023; IFAC, 2015).

Muhasebeciler ayrıca, yatırımcılar için önemli, kanıta dayalı ve yeşil yıkama iddialarından uzak, yeterli kalitede bilgileri özetlemek için değer zinciri boyunca ve farklı zaman aralıklarındaki etkiler de dahil olmak üzere tüm ilgili faktörleri dikkate alan yaklaşımlar geliştirmek için de en iyi konumdadır.

Muhasebecilerin becerilerine, rapor hazırlama, rapor değerlendirmeleri yapma, veri ve raporlama süreçlerine olan güvenin artırılması, net sıfır ve sürdürülebilirlik amaçlarının hedeflerle ilişkilendirilmesi de dahil olmak üzere çeşitli alanlarda ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle muhasebe-finans fonksiyonları veri toplama, ölçüm, modelleme ve doğrulama konularına giderek daha fazla odaklanmaktadır. Bu durum, halihazırda gerçekleşmiş olanları ölçmek ve raporlamak için etkili iş ortaklıkları oluşturmanın yanı sıra, sürdürülebilirlik risklerinin nasıl azaltılacağı ve sürdürülebilirlikle ilgili fırsatlara nasıl uyum sağlanacağı ve nasıl rekabet avantajı elde edileceği konularında kararlar almak için gerçek zamanlı bilgi akışlarını ve ileriye dönük projeksiyonları geliştirmek için teknoloji ve dijital araçları kullanmayı da içermektedir. Bazı finans fonksiyonları, iklim riskini fiyatlandırma ve karbon bütçeleri ile diğer ilgili hedefleri ve anahtar performans ölçütlerini kararlara ve yatırımlara dahil etme konusunda öncülük etmektedir (Bonino vd., 2023).

Çevre ve toplum konularının finansal ekonomi ile içsel olarak bağlantılı olması, mesleği, bu entegre hikâyeyi bütünlük içinde iletmek açısından iyi bir konuma getirmektedir. Finans ve sürdürülebilirlik ile ilgili bilgilerin birbirine bağlanması kilit önem taşımaktadır. Tüm uzmanlar, muhasebecilerin mevcut finansal raporlama becerilerini, bilgilerini ve uzmanlıklarını sürdürülebilirlikle ilgili açıklanan verilere uygulamak ve bunlardan yararlanmak için ideal bir konumda oldukları konusunda hemfikirdir (Ling, 2023). Ancak artan düzenlemelere, kamu denetimine ve yakında yürürlüğe girecek olan zorunlu sürdürülebilirlik açıklama gerekliliklerine yanıt verebilmek için muhasebe mesleğini icra eden profesyonellerin, entegre ekonomik, çevresel ve sosyal becerilerini, davranışlarını ve zihniyetlerini geliştirmeleri gerekmektedir (Green Finance Platform).

II. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞE YÖNELİK YENİ MUHASEBE YAKLAŞIMLARI

Sürdürülebilirlik konuları ve çalışma gerektiren sorunlar, doğrudan ekonomik, çevresel ve sosyal konuları kapsayan bazı sermaye unsurları ile direkt ilişkilidir. Bazı kuruluşlar dirençli iş modelleri sağlamak için; ürünler, teknolojiler, süreçler ve iş modelleri ile ilgili dönüşüm sürecini başlatmışlardır. Bunu başarmak için kuruluşların, ekonomik faaliyetlerinin (satın alınan mallar, yapılan yatırımlar ve üretilen atık ve kirlilik) doğal ve beşeri kaynaklar üzerindeki etkisini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir (IFAC, 2015). İşletmelerin iş modellerindeki dönüşüme destek olabilmek, çevresel sorunlarının çözümüne katkıda bulunabilmek ve kurumsal sürdürülebilirlik uygulamalarına destek olabilmek amacıyla muhasebe bilimi alanında da çevre muhasebesi, sürdürülebilirlik muhasebesi, sürdürülebilirlik raporlaması ve entegre raporlama geliştirilmiştir.

Şemsiye bir kavram olarak kullanılan çevre muhasebesinin kapsamına ve kullanım alanlarına göre literatürde farklı tanımları yer almaktadır. İşletmenin çevre üzerinde neden olduğu negatif etkilerin, finansal ve finansal olmayan birimlerle ölçülerek muhasebe sistemlerinde ve uygulamalarında yer verilmesine

imkân veren bir bilgi sistemi olarak tanımlanmaktadır. Çevre muhasebesi, işletmenin yönetsel kararlarını desteklemek amacıyla maliyet ve kar analizlerinde çevresel faktörlerin dikkate alınmasını sağlamaktadır. Çevre muhasebesi, çevresel kaynakların işletmelerce nasıl kullanıldığı ve bu kaynaklarda ortaya çıkan değişimleri açıklamaya yönelik bilgiler üreten ve raporlayan bir sistemdir (Gökdeniz, 1996; Özbirecikli, 2002; Ergin ve Okutmuş, 2007). Kısaca çevre muhasebesi, çevre ile ilgili finansal nitelikli olayların muhasebeleştirilmesine, finansal tablolarında gösterilmesine, muhasebe sürecinde ve işletme kararları verilirken, çevre ile ilgili kaynak kullanımının ve çevresel etkilerin dikkate alınmasına yardımcı olmaktadır (Özçelik, 2018).

Sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması ve entegre raporlama yıllar içinde kurumsal raporlamadaki gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan, finansal olmayan verilerin de raporlanmasını esas alan kapsamlı yaklaşımlardır. Sürdürülebilirlik muhasebesi, işletme faaliyetlerinin, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutunu bir arada incelemekte ve bu boyutların kurumsal sürdürülebilirliğe etkisini vurgulamaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilirlik muhasebesinin temel işlevi; kurumun ekonomik, sosyal ve çevresel performansı ile ilgili toplanması gereken verilerin belirlenmesi, toplanan verilerin değerlendirilmesi ve değerlendirme sonrasında geri bildirim sağlanması olarak ifade edilebilir (Tüm, 2014: 68; Demircioğlu ve Ever, 2019: 64). Sürdürülebilirlik raporlaması; tüm paydaş grupları için kurumsal performansın ekonomik, sosyal ve çevresel açılardan değerlendirilmesine imkân veren bir iletişim aracıdır. Kurumun sürdürülebilir kalkınma amaçları doğrultusunda gerçekleştirdiği faaliyetlerinin ve bu yöndeki performansının gösterilmesi, sürdürülebilirlik raporlarının amaçları arasında yer almaktadır (Düzer ve Önce, 2017: 638). Finansal raporların, işletmenin performansını ve risklerini yeterli bir şekilde gösterememesi nedeniyle sürdürülebilirlik raporu yayınlayan işletme sayısı her geçen gün artmaktadır. Ancak sürdürülebilirlik raporlarında, sürdürülebilirlik performansının nasıl finansal sonuçlara neden olduğu çoğunlukla açıklanamamaktadır. Sürdürülebilirlik raporlarında yer alan verilerin, kuruluşların iş modeli, stratejisi ile bağlantısının kurulmaması, yatırımcılar açısından kuruluşun sergilediği sürdürülebilirlik performansının değer yaratma sürecine ve kuruluşun performansına katkısını anlamasını zorlaştırmaktadır. Bu doğrultuda, yatırımcıların artan beklentilerine cevap verebilmek adına kuruluşların bugün ve uzun vadede nasıl değer yarattığını gösteren bir raporlama türü olarak entegre raporlama geliştirilmiştir. Tek rapor olarak da adlandırılan entegre raporlama, Uluslararası Entegre Raporlama Kurulu tarafından, örgütün stratejisi, kurumsal yönetim ve finansal performans ile sosyal, çevresel ve ekonomik çevresi arasındaki ilişkiyi gösteren yeni bir raporlama yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır (Aras ve Uğur Sarıoğlu, 2015, s. 36-43). Muhasebeciler tarafından hazırlanan entegre raporlar, SKA'lara ulaşmaya yönelik kurumsal yolculuğu açıklamak ve SKA'ları, kuruluşun düşünme ve raporlama süreçleri içerisine dahil etmek açısından gelecek vaat eden bir raporlama olarak tanımlanmaktadır (Aggreh vd., 2022).

Türkiye'de ilk 2014 yılında hesaplanmaya başlayan BİST sürdürülebilirlik endeksi ile işletmelerin sürdürülebilirlik farkındalıklarının, faaliyetlerinin ve dolayısıyla rapor yayınlayan işletmelerin sayısının arttığını söylemek mümkündür. Sürdürülebilirlik raporu yayınlayan işletmelerin, entegre raporlamaya daha çok ilgi gösterdiği ve entegre rapor yayınladıkları da görülmektedir. Türkiye'de ilk olarak 2015 yılında yayınlanan entegre raporların sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

III. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK YOLUNDA MUHASEBE MÜFREDATI

Muhasebeciler, geçmişten günümüze bir kuruluşun varlıklarının ve finansal kaynaklarının yönetiminden ve raporlamasından sorumlu kişiler olarak görev yapmaktadır. Serbest muhasebeci malî müşavir olabilmek için 5786 sayılı Kanunun 5'inci maddesine göre “*Hukuk, iktisat, maliye, işletme, muhasebe, bankacılık, kamu yönetimi ve siyasal bilimler dallarında eğitim veren fakülte ve yüksekokullardan veya denkliği Yükseköğretim Kurumunca tasdik edilmiş yabancı yükseköğretim kurumlarından en az lisans seviyesinde mezun olmak veya diğer öğretim kurumlarından lisans seviyesinde mezun olmakla beraber bu fıkrada belirtilen bilim dallarından lisansüstü seviyesinde diploma almış olmak*” gerekmektedir.

İşletmelerdeki muhasebe işlemlerinin yürütülmesinde meslek mensuplarının lisans düzeyinde ve sonrasında aldıkları eğitimler önemli olmakla birlikte, özellikle meslek öncesinde, lisans düzeyinde alınan muhasebe eğitimi, mesleğin icra edilebilmesinde oldukça önemlidir. Lisans düzeyinde zorunlu dersler kapsamında veya seçimli dersler olarak dönemler itibarıyla finansal muhasebe, maliyet muhasebesi, yönetim muhasebesi, dönem sonu işlemleri, şirketler muhasebesi, finansal analiz ve denetim derslerinin hepsi veya bazıları öğrencilere muhasebe anabilim dalı dersleri olarak sunulmaktadır. Ancak yeni gelişmeler ışığında, muhasebe mesleğini icra edecek adayların kaydetme ve rapor hazırlama becerilerine ilave olarak değer yaratabilme, geleceğe ilişkin analizler yapabilme, çevresel maliyetleri yönetebilme, finansal olmayan performans göstergeleri ile işletme performansını analiz edebilme, sürdürülebilirlik raporları ve entegre raporları hazırlayabilme bilgi ve becerilerini kazanmaları da gerekmektedir.

Profesyonel muhasebeciler, finansal raporlama ile ilgili bilgi ve veri akışını kolay bir şekilde anlayıp rapor hazırlayabilirler. Ancak sürdürülebilirlik raporlaması ve entegre raporlama daha entegre bir zihniyet ve muhasebecilerin aşına olduğu finansal raporlama kapsamının ötesinde, kuruluşun tüm değer zincirinin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını gerektirmektedir. Enerji akışlarını ve emisyon kaynaklarını anlamak, sürdürülebilirlik raporlamasında yer alan bazı anahtar performans ölçütleri, ölçüm teknikleri veya tahmin yaklaşımları, özellikle kirlilik, atık ve emisyonlar gibi fiziksel çıktıların ölçümleri ve stratejik esneklik gibi ileriye dönük beyanlar, muhasebeciler için yeni alanlar arasındadır. Sürdürülebilirlik ve entegre rapor hazırlamanın, finansal rapor hazırlamadan daha geniş kapsamlı olması nedeniyle muhasebecilerin, bu raporları hazırlayabilme ve

özellikle ilgili riskleri değerlendirme gibi yeni beceriler geliştirmeleri gerekecektir. Finans ve muhasebe uzmanlarının geçiş yollarını ve çözümlerini ve bunların kurumlarında geçiş planlamasını nasıl mümkün kıldığını anlamaları gerekmektedir. Muhasebecilere, kapsam 1-3 emisyonları, fiziksel riskler, iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik dilini öğrenme fırsatları verilmelidir. İlgili sürdürülebilirlik eğitim ve öğretim fırsatları, muhasebecilerin iklim ve sürdürülebilirlik risklerini ve çözümlerini tanımlamalarını ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerini ve sürdürülebilirlik önceliklerini strateji, risk yönetimi, finansman, iç ve dış raporlama süreçlerine dahil etmelerini sağlayacaktır (Ling, 2023; Green Finance Platform).

İşletmelerin, bu konularda yeterli eğitim almış, konusunda uzman muhasebe meslek erbaplarına ihtiyaçları her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle muhasebe mesleğini icra edecek adaylara, bu yetkinlikleri kazanabilecekleri müfredatların hazırlanması veya mevcut müfredatlara bu yetkinliklerin eklenmesi bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

IV. LİTERATÜR TARAMASI

Muhasebe Eğitimi (Accounting Education) dergisinin sürdürülebilirlik ve muhasebe eğitimi tema alan 2013 yılındaki (22. Cilt, 4. Sayı) dergi içeriğinde sürdürülebilirlik ile muhasebe eğitimi arasındaki etkileşimi inceleyen literatür eksikliği Gray, Laine ve Contrafatto tarafından eleştirilmiştir. Owen (2013), modern bir muhasebe eğitimi için entegre raporlamanın dahil edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ruiz (2013) ise, tek başına entegre raporlamanın değil, aynı zamanda sürdürülebilirlik muhasebesinin de dahil edilmesi gerektiğini belirterek Owen tarafından yapılan çalışmayı desteklemiştir. Aracı ve Yüksel (2017), entegre raporlama eğitimi veren dünya çapındaki meslek kuruluşlarının ve Güney Afrika'daki üniversitelerin eğitim programlarını incelemiştir. Mburayi ve Wall (2018) muhasebe ve finans müfredatlarına sürdürülebilirliğin ne ölçüde entegre edildiğini araştırdıkları çalışmalarında, sürdürülebilirliğin müfredata entegre edilmesi açısından muhasebe ve finans disiplininin diğer yönetim disiplinlerinin gerisinde kaldığını tespit etmişlerdir. Ahmed (2019), BAE (Birleşik Arap Emirlikleri) üniversitelerindeki muhasebe programlarında, sürdürülebilirliğin müfredata entegrasyonu konusunu araştırdığı çalışmasında, işletme fakültelerinde ayrı bir ders olarak sürdürülebilirlik muhasebesi dersinin sunulmadığını tespit etmiştir. Süklüm (2019), işletme bölümü olan 149 üniversite içerisinde sadece 3 devlet üniversitesinin işletme bölümünde yeşil muhasebe derslerinin müfredatta seçmeli ders olarak yer aldığını tespit etmiştir. Yüksel (2020), Türkiye'de muhasebe lisans ve ön lisans programları bulunan, yüksekokul ve bölümlerin müfredatlarındaki sürdürülebilirlikle ilgili derslerin durumunu incelediği çalışmasında, sürdürülebilirlikle ilgili ders sayısının toplam ders sayısına oranının düşük olduğunu, bazı üniversitelerin yüksek lisans ve doktora programlarında muhasebe müfredatı içeriğinde sürdürülebilirliğe yönelik derslerin yer olmadığını tespit etmiştir. Ergün vd. (2022), çalışmalarında üniversite derecelendirme kuruluşlarından Times Yükseköğretim Kuruluşu'nun 2021 yılı eğitim-öğretim kategorisi, muhasebe ve finansman alanında dünya sıralamasında yer alan ilk 25

üniversite ile bu sıralamada ilk 25 ‘te bulunan Türk üniversitelerinin müfredatlarındaki sürdürülebilirlikle ilgili derslerin durumunu incelemiştir. Üniversitelerin, işletme, yönetim, muhasebe ve finansman bölümlerinin lisans, yüksek lisans ve doktora müfredatlarını analiz ederek üniversiteleri karşılaştırmışlardır. Türk üniversitelerin; lisans düzeyinde %48’inde, yüksek lisans düzeyinde %32’sinde, doktora düzeyinde %12’sinde; diğer ülke üniversitelerinde ise lisans düzeyinde %64’ünde, yüksek lisans düzeyinde %72’sinde, doktora düzeyinde %16’sında, sürdürülebilirliğe ilişkin dersler olduğunu tespit etmişlerdir. Türk ve diğer ülke üniversitelerinde ders isimlerini esas alarak, bölüm müfredatlarında yaptıkları araştırmaya göre ise sürdürülebilirlik muhasebesi ile ilgili derslerin, müfredatlarda ki sürdürülebilirlikle ilgili diğer derslere kıyasla daha az yer aldığını tespit etmişlerdir. Ağdeniz ve Köse (2022), Türkiye’deki devlet ve vakıf üniversitelerinin lisans ve lisansüstü programlarında entegre raporlamaya yönelik derslerin durumunu inceledikleri çalışmalarında, sadece 18 üniversite müfredatında entegre raporlama veya entegre raporlamayı içeren derslerin yer aldığını tespit etmişlerdir. Entegre raporlama dersinin; 2 üniversitede lisans, 3 üniversitede doktora, 5 üniversitede ise yüksek lisans düzeyinde ayrı bir ders olarak müfredatta yer aldığını tespit etmişlerdir. Sultanoğlu ve Özerhan (2022), Türkiye’de AACSB üyesi olan (14), lisans düzeyinde muhasebe bölümü olan AACSB’e üye olmayan (18) ve lisansüstü muhasebe programı olan 9 araştırma üniversitesinin müfredatlarında sürdürülebilirlikle ilgili konuların muhasebe dersleri ile ne ölçüde kapsandığını araştırmışlardır. 5 AACSB üyesi, 1 AACSB üyesi olmayan ve 1 araştırma üniversitesinde sürdürülebilirlik dersinin ayrı bir ders olarak müfredatta yer aldığını tespit etmişlerdir.

V. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgiler açıklanacaktır.

A. Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel bir araştırma olup, Türkiye’de “işletme” ve “muhasebe ve finans yönetimi” bölümleri bulunan üniversitelerin lisans ve lisansüstü müfredatlarında, zorunlu ve seçimlik dersler arasında sürdürülebilirlik ile ilgili muhasebe derslerinin varlığı belge analizi yöntemiyle incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan belge analizi, araştırılan konu ile ilgili basılı ve elektronik belgelerin içeriklerinin sistematik bir şekilde incelenmesinde ve değerlendirilmesinde kullanılmaktadır. Belge analizi, araştırılan konu ile ilgili bir anlayış oluşturmak amacıyla ampirik bilgi geliştirme, inceleme ve yorumlama süreçlerini kapsamaktadır (Sak vd., 2021).

B. Çalışma Grubu

Çalışma için öncelikle 2023 yılı ÖSYM Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzunda yer alan ve işletme ve muhasebe ve finans yönetimi bölümleri olan üniversiteler tespit edilmiştir. Türkiye’de işletme ve muhasebe ve finans yönetimi bölümleri olan; 91’i devlet üniversitesi, 43’ü vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 134 üniversite çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. İlgili

bölümleri olmayan üniversiteler kapsam dışı bırakılmıştır. Çalışmada; üniversitelerin işletme ve muhasebe ve finans yönetimi bölümlerinin lisans (Türkçe-İngilizce-Almanca), yüksek lisans (tezli-tezsiz-uzaktan, Türkçe-İngilizce) ve doktora (Türkçe-İngilizce) derecelerindeki müfredatlarında yer alan muhasebe anabilim dalı dersleri incelenmiştir. Çalışmaya; aşağıdaki bölümler ve programlar dâhil edilmiştir:

- İşletme bölümü,
- Muhasebe ve Finans Yönetimi bölümü
- İşletme Yüksek Lisans,
- İşletme Doktora,
- Muhasebe Finansman Yüksek Lisans,
- Muhasebe Finansman Doktora,
- Muhasebe Denetim Yüksek Lisans,
- Muhasebe Denetim Doktora,
- Muhasebe ve Finansal Yönetim Yüksek Lisans,
- Muhasebe ve Finansal Yönetim Doktora,
- Muhasebe ve Uluslararası Raporlama Yüksek Lisans,
- Finansal Yönetim Yüksek Lisans,
- Uluslararası Finansal Raporlama ve Analiz Yüksek Lisans,
- Muhasebe, Finans ve Bankacılık Yüksek Lisans

C. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma kapsamına alınan 134 üniversitenin ilgili bölümlerinin (Türkçe-İngilizce-Almanca) ve enstitülerinin web sayfalarına ulaşılmış ve müfredatları incelenmiştir. Literatürde ve uygulamalarda sürdürülebilirlik raporlaması, kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması, üçlü sorumluluk raporlaması ve finansal olmayan raporlama birbirleri yerine kullanılmaktadır. Ayrıca çevre muhasebesinin ve sürdürülebilirlik muhasebesinin literatürde yeşil muhasebe adıyla da kullanımına rastlanmaktadır. Bu nedenle müfredatların incelemesinde, çevre muhasebesi, sürdürülebilirlik muhasebesi, yeşil muhasebe, sürdürülebilirlik raporlaması, entegre raporlama, finansal olmayan raporlama, kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması, üçlü sorumluluk raporlaması derslerinin bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Müfredatlar incelenirken içinde ilgili anahtar kelimeler geçmeyen ancak sürdürülebilirlikle bağlantılı olan dersler ve isminde güncel gelişmeler geçen muhasebe anabilim dalı tarafından sunulan derslerin içerikleri de incelenerek çalışma kapsamına dâhil edilmiştir.

D. Araştırmanın Bulguları

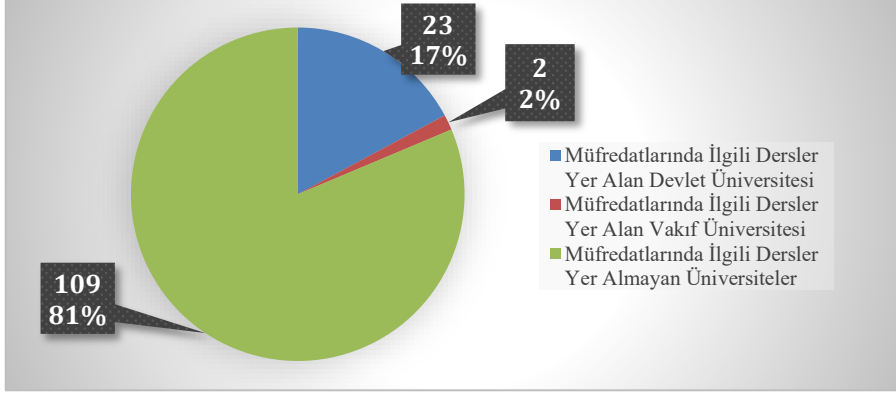
Çalışma kapsamındaki üniversitelerin ilgili bölümlerinin lisans ve lisansüstü müfredatlarında, kurumsal sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe dersi/dersleri bulunan üniversiteler Tablo 1'de gösterilmektedir. İşletme ve muhasebe ve finans yönetimi bölümü olan 134 üniversite içerisinde 25 üniversitenin lisans ve lisansüstü program müfredatlarında sürdürülebilirlikle ilgili muhasebe derslerine rastlanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Müfredatlarında Sürdürülebilirliğe Yönelik Muhasebe Dersleri Yer Alan Üniversiteler

	Üniversiteler		Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
1	Ankara Üniversitesi	Devlet			√
2	Atatürk Üniversitesi	Devlet		√	√
3	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Devlet		√	
4	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	Devlet		√	
5	Bingöl Üniversitesi (Devlet Üniversitesi)	Devlet	√		
6	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Devlet			√
7	Bursa Teknik Üniversitesi	Devlet			√
8	Bursa Uludağ Üniversitesi	Devlet			√
9	Dokuz Eylül Üniversitesi	Devlet	√		
10	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	Devlet		√	
11	Hitit Üniversitesi	Devlet	√		
12	İzmir Demokrasi Üniversitesi	Devlet	√		
13	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	Devlet		√	
14	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	Devlet		√	
15	Malatya Turgut Özal Üniversitesi	Devlet	√		
16	Manisa Celâl Bayar Üniversitesi	Devlet	√		
17	Marmara Üniversitesi	Devlet	√	√	√
18	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Devlet		√	√
19	Sakarya Üniversitesi (Devlet Üniversitesi)	Devlet	√		√
20	Süleyman Demirel Üniversitesi	Devlet		√	√
21	Trakya Üniversitesi	Devlet			√
22	Uşak Üniversitesi	Devlet	√		
23	Yıldız Teknik Üniversitesi	Devlet	√		
24	Altınbaş Üniversitesi	Vakıf		√	
25	Başkent Üniversitesi	Vakıf	√	√	

Atatürk, Necmettin Erbakan, Süleyman Demirel üniversitelerinin hem yüksek lisans hem de doktora müfredatlarında ilgili derslere yer verilmektedir. Marmara Üniversitesi lisans, yüksek lisans ve doktora olmak üzere her üç derecede de sürdürülebilirliğe yönelik derslere müfredatlarında yer vermektedir. Sakarya Üniversitesinde lisans ve doktora, Başkent Üniversitesinin de lisans ve yüksek lisans müfredatlarında, sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe dersleri yer almaktadır. Üniversitelerin lisans ve lisansüstü program müfredatları incelendiğinde, bu derslerin, ilgili bölümlerin lisans ve lisansüstü programlarının tamamında seçimler ders olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Çalışma kapsamındaki 134 üniversitenin müfredatlarında, sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe derslerinin bulunmasına göre dağılımları Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Muhasebe müfredatlarında sürdürülebilirliğe yönelik ders bulunup bulunmamasına göre üniversitelerin dağılımı

134 üniversiteden; sürdürülebilirliği, muhasebe müfredatına entegre eden devlet üniversitesi sayısı 23 (%17), vakıf üniversitesi sayısı 2 (%2) ve çeşitli derecelerindeki müfredatlarında ilgili dersler yer almayan üniversite sayısı 109 (%81)'dur.

Lisans müfredatlarında, sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe dersleri olan üniversiteler ve müfredatlarında hangi derslerin yer aldığı Tablo 2'de gösterilmektedir.

10 devlet üniversitesi ve 1 vakıf üniversitesi olmak üzere sadece 11 üniversitenin (Bingöl, Dokuz Eylül, Hitit, İzmir Demokrasi, Malatya Turgut Özal, Manisa Celal Bayar, Marmara, Sakarya, Uşak, Yıldız Teknik ve Başkent) ilgili bölümlerinin lisans müfredatlarında sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe derslerine ve içeriğine rastlanmıştır. Lisans düzeyinde; 4 üniversitede çevre muhasebesi, 4 üniversitede entegre raporlama, 3 üniversitede sürdürülebilirlik raporlaması dersleri ayrı bir ders olarak yer almaktadır. Başkent üniversitesinde, işletme bölümünde, sürdürülebilirlik muhasebesi ve entegre raporlama aynı derste sunulmaktadır. Yine Başkent üniversitesinin muhasebe ve finans yönetimi bölümünde de, entegre raporlama ve performans yönetimi dersi, lisans düzeyinde sunulmaktadır. Manisa Celal Bayar Üniversitesi İngilizce işletme bölümünde, ayrı bir ders olarak yer verilirse de muhasebede güncel konular dersinin içeriğinde çevre muhasebesine ve entegre raporlamaya yönelik konulara yer verilmektedir.

Tablo 2. Lisans Müfredatlarında Sürdürülebilirliğe Yönelik Muhasebe Dersleri Bulunan Üniversiteler ve Sunulan Dersler

Devlet/Vakıf	Üniversiteler	Dersler
Devlet	Bingöl Üniversitesi	Çevre Muhasebesi
Devlet	Dokuz Eylül Üniversitesi	Entegre Raporlama ve İleri Performans Yönetimi
Devlet	Hitit Üniversitesi	Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Raporlaması
Devlet	İzmir Demokrasi Üniversitesi	Entegre Raporlar ve Analizi

Devlet	Malatya Turgut Özal Üniversitesi	Çevre Muhasebesi
Devlet	Manisa Celâl Bayar Üniversitesi	Muhasebede Güncel Konular
Devlet	Marmara Üniversitesi	Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Raporlama
Devlet	Sakarya Üniversitesi	Çevre Muhasebesi
Devlet	Uşak Üniversitesi	Çevre Muhasebesi
Devlet	Yıldız Teknik Üniversitesi	Kurumlarda Entegre Raporlama ve Sürdürülebilir Değer Yaratma
Vakıf	Başkent Üniversitesi	Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Entegre Raporlama Entegre Raporlama ve Performans Yönetimi

Yüksek lisans müfredatlarında sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe dersleri olan üniversiteler ve müfredatlarda yer verilen dersler Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Yüksek Lisans Müfredatlarında Sürdürülebilirliğe Yönelik Muhasebe Dersleri Bulunan Üniversiteler ve Sunulan Dersler

Devlet/Vakıf	Üniversiteler	Ders Adları
Devlet	Atatürk Üniversitesi	Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Raporlaması
Devlet	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Çevre Muhasebesi
Devlet	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	İşletmeler İçin Çevre Yönetimi ve Muhasebe İşlemleri
Devlet	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	Entegre Raporlama
Devlet	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	Çevre Muhasebesi
Devlet	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	Çevre Muhasebesi Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Muhasebe
Devlet	Marmara Üniversitesi	Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama
Devlet	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Çevre Muhasebesi
Devlet	Süleyman Demirel Üniversitesi	Çevre Muhasebesi
Vakıf	Altınbaş Üniversitesi	Uluslararası Finansal ve Finansal Olmayan Raporlama
Vakıf	Başkent Üniversitesi	Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Entegre Raporlama

9'u devlet ve 2'si vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 11 üniversitenin (Atatürk, Aydın Adnan Menderes, Bilecik Şeyh Edebali, Eskişehir Osmangazi, İzmir Kâtip Çelebi, Kütahya Dumlupınar, Marmara, Necmettin Erbakan, Süleyman Demirel, Altınbaş ve Başkent) ilgili bölümlerinin yüksek lisans programlarında, sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe derslerine rastlanmıştır. Yüksek lisans düzeyinde; 6 üniversite çevre muhasebesi, 3 üniversitede sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması, 3 üniversitede entegre raporlama dersi ayrı bir ders olarak müfredatlarda yer almaktadır. Altınbaş Üniversitesinde sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması içeriği, "Uluslararası Finansal ve Finansal Olmayan Raporlama" dersi içeriğinde verilmektedir. Kütahya Dumlupınar Üniversitesinin muhasebe ve finans yönetimi bölümü, yüksek lisans programlarında hem çevre muhasebesi hem de sürdürülebilirlik muhasebesi

(Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Muhasebe adıyla) olmak üzere iki ders yer almaktadır. Başkent üniversitesinde işletme bölümü yüksek lisans programında, sürdürülebilirlik muhasebesi ve entegre raporlama aynı derste sunulmaktadır.

Doktora müfredatlarında sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe dersleri olan üniversiteler ve müfredatlarında yer alan dersler Tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4. Doktora Müfredatlarında Sürdürülebilirliğe Yönelik Muhasebe Dersleri Bulunan Üniversiteler ve Sunulan Dersler

Devlet/Vakıf	Üniversiteler	Ders Adları
Devlet	Ankara Üniversitesi	Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Raporlama
Devlet	Atatürk Üniversitesi	Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Raporlaması
Devlet	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama / Çevre Muhasebesi/ Entegre Raporlama
Devlet	Bursa Teknik Üniversitesi	Sürdürülebilirlik Muhasebesi
Devlet	Bursa Uludağ Üniversitesi	Entegre Raporlama
Devlet	Marmara Üniversitesi	Entegre Raporlama
Devlet	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Çevre Muhasebesi
Devlet	Sakarya Üniversitesi	Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama
Devlet	Süleyman Demirel Üniversitesi	Entegre Raporlama-Çevre Muhasebesi
Devlet	Trakya Üniversitesi	Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Raporlaması

Sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe derslerine vakıf üniversitelerinin doktora programlarında yer vermediği Tablo 4’ten de görülmektedir. Sadece 10 devlet üniversitesinin (Ankara, Atatürk, Burdur Mehmet Akif Ersoy, Bursa Teknik, Bursa Uludağ, Marmara, Necmettin Erbakan, Sakarya, Süleyman Demirel, Trakya) doktora programlarında sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe derslerine rastlanmıştır. Doktora programlarında 3 üniversitede çevre muhasebesi, 4 üniversitede sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması ve 5 üniversitede entegre raporlamaya yönelik dersler sunulmaktadır. Süleyman Demirel ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitelerinde ilgili bölümlerin programlarında hem çevre muhasebesi hem de entegre raporlama dersleri yer almaktadır.

Üniversitelerin ilgili bölüm müfredatlarında sunduğu sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe derslerini, ders bazında ayrı olarak ele alırsak çevre muhasebesi ders içeriğinin üniversitelere ve derecelere göre dağılımı Tablo 5’te gösterilmektedir. Türkiye’de 10 üniversitede ayrı bir ders olarak çevre muhasebesi ders içeriğinin, “Çevre Muhasebesi” ve “İşletmeler İçin Çevre Yönetimi ve Muhasebe İşlemleri” adlarıyla müfredatlarda yer aldığı görülmektedir. Manisa Celal Bayar üniversitesinde, lisans düzeyinde ayrı bir ders olarak olmasa da muhasebede güncel konular dersi içeriğinde çevre muhasebesine yönelik bilgilendirmeler yapılmaktadır.

Tablo 5. Çevre Muhasebesi Dersinin Müfredatlarında Yer Aldığı Üniversiteler ve Dereceler

Üniversiteler	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi		Çevre Muhasebesi	
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi		İşletmeler İçin Çevre Yönetimi ve Muhasebe İşlemleri	
Bingöl Üniversitesi	Çevre Muhasebesi		
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi			Çevre Muhasebesi
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi		Çevre Muhasebesi	
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi		Çevre Muhasebesi	
Malatya Turgut Özal Üniversitesi	Çevre Muhasebesi		
Necmettin Erbakan Üniversitesi		Çevre Muhasebesi	Çevre Muhasebesi
Sakarya Üniversitesi	Çevre Muhasebesi		
Süleyman Demirel Üniversitesi		Çevre Muhasebesi	Çevre Muhasebesi
Uşak Üniversitesi	Çevre Muhasebesi		

Çevre muhasebesi dersi içeriği; 4 üniversitede lisans düzeyinde, 6 üniversitede yüksek lisans düzeyinde ve 3 üniversitede doktora düzeyinde verilmektedir. Necmettin Erbakan ve Süleyman Demirel Üniversitelerinde, hem yüksek lisans hem de doktora düzeyinde ders olarak yer almaktadır.

Tablo 6’da sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlamasına yönelik içeriğin hangi üniversitelerde ve derecelerde verildiği gösterilmektedir. Sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlamasına yönelik dersler, 9 üniversitede yer almaktadır. Ders, müfredatlarda; “Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Raporlaması”, “Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Raporlaması”, “Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Raporlama”, “Sürdürülebilirlik Muhasebesi”, “Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Muhasebe” adlarıyla yer almaktadır. Lisans düzeyinde 3 üniversitede, yüksek lisans düzeyinde 4 üniversitede ve doktora düzeyinde 4 üniversitede ders olarak yer almaktadır. Atatürk üniversitesinde hem yüksek lisans hem de doktora düzeyinde sunulmaktadır. Başkent üniversitesinde de hem lisans hem de yüksek lisans programında, entegre raporlama ile birleştirilmiş şekilde tek ders olarak sunulmaktadır. Altınbaş üniversitesinde, “Uluslararası Finansal ve Finansal Olmayan Raporlama” ders içeriğinde sürdürülebilirlik raporlamasına yönelik konular kapsanmaktadır.

Tablo 6. Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Raporlaması Dersinin Müfredatlarında Yer Aldığı Üniversiteler ve Dereceler

Üniversiteler	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
Ankara Üniversitesi			Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Raporlama
Atatürk Üniversitesi		Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Raporlaması	Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Raporlaması
Bursa Teknik Üniversitesi			Sürdürülebilirlik Muhasebesi
Hitit Üniversitesi	Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Raporlaması		
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi		Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Muhasebe	
Marmara Üniversitesi	Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Raporlama		
Trakya Üniversitesi			Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Raporlaması
Altınbaş Üniversitesi		Uluslararası Finansal ve Finansal Olmayan Raporlama	
Başkent Üniversitesi	Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Entegre Raporlama	Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Entegre Raporlama	

Tablo 7’de entegre raporlamasına yönelik içeriğin hangi üniversitelerde ve derecelerde verildiği gösterilmektedir. Toplam 9 üniversitenin müfredatlarında entegre raporlama dersine rastlanmıştır. Marmara üniversitesinde hem yüksek lisans hem de doktora düzeyinde entegre raporlamaya yönelik dersler verilmektedir. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi’nde doktora düzeyindeki iki farklı programda entegre raporlamaya yönelik ders yer almaktadır. 5 üniversitede doktora düzeyinde, 3 üniversitede ise yüksek lisans düzeyinde ve 43 üniversitede de lisans düzeyinde entegre raporlama dersleri ayrı bir ders olarak verilmektedir. Dersler; “Entegre Raporlama”, “Entegre Raporlama ve Performans Yönetimi”, “Kurumlarda Entegre Raporlama ve Sürdürülebilir Değer Yaratma”, “Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama”, “Entegre Raporlar ve Analizi”, “Entegre Raporlama ve İleri Performans Yönetimi”, “Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama”, “Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Entegre Raporlama” adları ile müfredatlarda yer almaktadır. Başkent üniversitesinde sürdürülebilirlik muhasebesi ve entegre raporlama bir arada tek ders olarak hem lisans hem de yüksek lisansta ders olarak verilmektedir. Manisa Celal Bayar üniversitesinde lisans düzeyinde ayrı bir ders olarak yer almasa da muhasebede güncel konular dersi içeriğinde entegre raporlamaya yönelik bilgilendirme yapılmaktadır.

Tablo 7. Entegre Raporlama Ders İçeriğinin Müfredatlarında Yer Aldığı Üniversiteler ve Dereceler

Üniversiteler	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi			Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama / Entegre Raporlama
Bursa Uludağ Üniversitesi			Entegre Raporlama
Dokuz Eylül Üniversitesi	Entegre Raporlama ve İleri Performans Yönetimi		
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi		Entegre Raporlama	
İzmir Demokrasi Üniversitesi	Entegre Raporlar ve Analizi		
Marmara Üniversitesi		Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama	Entegre Raporlama
Sakarya Üniversitesi			Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama
Stüleyman Demirel Üniversitesi			Entegre Raporlama
Başkent Üniversitesi	Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Entegre Raporlama / Entegre Raporlama ve Performans Yönetimi	Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Entegre Raporlama	

SONUÇ

Günümüzde kurumsal sürdürülebilirliğin artan önemi karşısında, işletmelerden sürdürülebilirlikle ilgili konulara işaret edebilen, bunlara çözüm bulabilen ve bunları değer yaratmak bağlamında fırsatlara dönüştürebilenler, geleceğin başarılı işletmeleri olacaktır. Bu bağlamda artık daha fazla kuruluş sürdürülebilirliği iş stratejilerine entegre etmektedir. Paydaşlar tarafından yoğun bir şekilde talep edilen ve rekabet avantajı sağlayan sürdürülebilirlik raporu ve entegre raporu yayımlayan işletme sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. Böylece muhasebecilerin, bilgi kullanıcılarına karar almalarında yardımcı olacak, doğru ve güvenilir finansal bilgileri sunmak olan geleneksel rolleri, sürdürülebilirlik ve entegre raporlarının hazırlanması ve güvence hizmetleri ile genişlemektedir. Bu da muhasebe mesleğini icra edecek adayların sürdürülebilirlik konularıyla ilgili bilgi, beceri ve yetkinliklerle donatılması ihtiyacını ortaya çıkarmakta ve üniversitelerde sunulan muhasebe müfredatlarının, muhasebe mesleğini icra edecek adayların bilgi ihtiyaçlarını karşılayabilecek ve becerilerini geliştirebilecek şekilde güncellenmesini gerektirmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye'deki vakıf ve devlet üniversitelerinin lisans ve lisansüstü programlarında sürdürülebilirlikle ilgili muhasebe derslerinin yer alıp almadığının, hangi derecelerde, hangi derslerin yer aldığı tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamına alınan 134 üniversiteden toplam 25 üniversitenin yani sadece %19'unun müfredatında bu derslerin yer aldığı görülmüştür. Sürdürülebilirliği muhasebe müfredatına entegre eden devlet üniversitesi sayısı 23 (%17), vakıf üniversitesi sayısı 2 (%2) ve çeşitli

derecelerindeki müfredatlarında ilgili derslerin yer almadığı üniversite sayısı 109 (%81)'dur. Sürdürülebilirliğin artan önemi karşısında, ilgili bölümleri bulunan üniversitelerin %81'inin lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki müfredatlarında sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe derslerine yer vermemesi, sadece %19'unda böyle bir güncellenmenin yapılmış olması çok yetersizdir. Vakıf üniversitelerinin ise bu değişim bağlamında daha geride kaldığı söylenebilir. Sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe derslerinin, üniversitelerin lisans ve lisansüstü program müfredatlarında seçimlik ders olarak sunulduğu tespit edilmiştir. İlgili derslerin uzmanlık alanı dersleri olduğu dikkate alındığında, bu derslerin programlarda zorunlu ders olarak sunulması beklenmemektedir. Ancak zorunlu derslerin içeriğinde, bu yönde gerçekleşen değişime ve dönüşüme yönelik bilgilendirmelerin yapılarak, muhasebe alanında ilerleyecek adayların, bu konularda bilinçlendirilmesi ve bu derslere yönlendirilmesi önemlidir. Bu derslerin verildiği 25 üniversiteden; 11 üniversitede lisans, 11 üniversitede yüksek lisans ve 10 üniversitede doktora düzeyindeki müfredatlarda ilgili ders/dersler yer almaktadır. Manisa Celal Bayar üniversitesinde, lisans düzeyinde ayrı bir ders olarak yer almasa da “muhasebede güncel konular” adlı dersin içeriğinde bu konular kapsamaktadır. Marmara üniversitesi, lisans, yüksek lisans ve doktora olmak üzere her üç seviyede de öğrencilerine ilgili dersleri sunmaktadır. Atatürk üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Süleyman Demirel Üniversitesi hem yüksek lisans hem de doktora düzeyinde ilgili dersleri sunmaktadır. Sakarya üniversitesi, lisans ve doktora derecesinde, Başkent üniversitesi ise lisans ve yüksek lisans derecelerinde ilgili dersleri sunmaktadır. Derslerin lisans düzeyinde sadece 10 üniversitede yer alması ve 1 üniversitede farklı bir ders içeriğinde yer verilmesi sürdürülebilirlik bilincinin yerleştirilebilmesi açısından çok yetersizdir. Lisans düzeyinde ayrı bir ders olarak müfredatlarında yer vermeyen üniversiteler de diğer muhasebe derslerinin içeriğine raporlamadaki değişime yönelik konuları entegre ederek meslek adaylarını bilinçlendirmelilerdir.

Yüksek lisans düzeyinde; 9'u devlet ve 2'si vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 11 üniversitenin (Atatürk, Aydın Adnan Menderes, Bilecik Şeyh Edebali, Eskişehir Osmangazi, İzmir Kâtip Çelebi, Kütahya Dumlupınar, Marmara, Necmettin Erbakan, Süleyman Demirel, Altınbaş ve Başkent) ilgili bölümlerinin programlarında, sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe dersleri yer almaktadır. Yüksek lisans düzeyinde; 6 üniversitede çevre muhasebesi, 3 üniversitede sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması, 3 üniversitede entegre raporlama dersi ayrı bir ders olarak müfredatlarda yer almaktadır. Sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe derslerine vakıf üniversitelerinin doktora programlarında yer vermediği görülmüş ve sadece 10 devlet üniversitesinin (Ankara, Atatürk, Burdur Mehmet Akif Ersoy, Bursa Teknik, Bursa Uludağ, Marmara, Necmettin Erbakan, Sakarya, Süleyman Demirel, Trakya) doktora programlarında sürdürülebilirliğe yönelik muhasebe derslerine rastlanmıştır. Doktora programlarında 3 üniversitede çevre muhasebesi, 4 üniversitede sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması ve 5 üniversitede entegre raporlamaya yönelik dersler sunulmaktadır. Adayların uzmanlaşmak adına yüksek

lisans ve doktora programlarına yöneldiği dikkate alındığında sürdürülebilirliği muhasebe müfredatına entegre eden üniversite sayısı oldukça yetersiz kalmaktadır.

Türkiye’de 11 üniversitede çevre muhasebesi ders içeriğinin; “çevre muhasebesi” ve “işletmeler için çevre yönetimi ve muhasebe işlemleri” adıyla, 4 üniversitede lisans, 6 üniversitede yüksek lisans ve 3 üniversitede doktora düzeyinde müfredatta sunulduğu tespit edilmiştir. Necmettin Erbakan ve Süleyman Demirel Üniversitelerinde hem yüksek lisans hem de doktora düzeyinde ders olarak yer almaktadır. Sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlamasına yönelik içerik, 9 üniversitede (3 üniversitede lisans, 4 üniversitede yüksek lisans, 4 üniversitede doktora) müfredatlarda; “Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Raporlaması”, “Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Raporlaması”, “Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Raporlama”, “Uluslararası Finansal ve Finansal Olmayan Raporlama”, “Sürdürülebilirlik Muhasebesi”, “Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Muhasebe” adlarıyla yer almaktadır. Toplam 10 üniversitede (5 üniversitede doktora düzeyinde, 3 üniversitede yüksek lisans düzeyinde ve 4 üniversitede de lisans düzeyinde) entegre raporlama dersleri verilmektedir. Dersler; “Entegre raporlama”, “Entegre Raporlama ve Performans Yönetimi”, “Kurumlarda Entegre Raporlama ve Sürdürülebilir Değer Yaratma”, “Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama”, “Entegre Raporlar ve Analizi”, “Entegre Raporlama ve İleri Performans Yönetimi”, “Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama”, “Sürdürülebilirlik muhasebesi ve Entegre Raporlama” adları ile müfredatlarda yer almaktadır. Manisa Celal Bayar üniversitesinde, çevre muhasebesi ve entegre raporlamaya yönelik bilgilendirme, muhasebede güncel konular ders içeriğinde yapılmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye’deki üniversitelerin işletme ve muhasebe ve finans yönetimi bölümlerinin lisans ve lisansüstü program müfredatlarında, işletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik faaliyetlerine hizmet eden çevre muhasebesi, sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması ve entegre raporlamaya yönelik içeriğin henüz yeterli bir oranda yer almadığı söylenebilir. Özellikle lisans düzeyinde ayrı bir ders olarak yer veremeyen bölümlerin, diğer zorunlu muhasebe ders içeriklerinde yer vermesi, ancak yüksek lisans ve doktora düzeyindeki programlarda bu içeriklere ayrı bir ders olarak müfredatlarda yer verilmesi, bu raporları hazırlayabilecek muhasebecilere duyulan ihtiyaç karşısında artık kaçınılmaz bir durumdur.

Çevre muhasebesi, sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması ve entegre raporlama gibi sürdürülebilirliğin muhasebeye entegrasyonuna yönelik derslere lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında yer verilmesi, geleceğin yöneticilerinin ve muhasebecilerinin konuya ilişkin bilgili ve gerekli becerilere sahip bir şekilde yetiştirilmesine katkıda bulunacaktır. Ayrı bir dersin açılmasının mümkün olmadığı durumlarda ise müfredatta yer alan muhasebe derslerinin içeriğine kurumsal sürdürülebilirlikle ilgili yeni muhasebe yaklaşımlarının dahil edilmesi de uygun bir yaklaşım olacaktır. Özellikle muhasebe derslerinin yoğun olarak verildiği bölümlerdeki akademik müfredatlarda gerekli entegrasyonlar ve

güncellemeler yapılmalı, muhasebe mesleğini icra edecek adaylara sunulan muhasebe eğitimi müfredatı sürdürülebilirlik konusunda farkındalık yaratmalı ve adayların gerekli bilgi becerilerle donatılmasını sağlamalıdır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Yönetim ve Ekonomi Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makalenin tamamı Doç. Dr. Funda Özçelik tarafından kaleme alınmıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarın herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Aggreh, M., Orji, M. G., Nworie, G. O. and Siddy, M. (2022). Achieving Sustainable Development Agenda of 2030: The Role of Accountants. Britain International of Humanities and Social Sciences (BioHS) Journal, Vol. 4, Iss. 3, 543-556. Doi: 10.33258/biohs.v4i3.788
- Ağdeniz, Ş. ve Köse, T. (2022). Muhasebe Eğitiminde Entegre Raporlama: Türkiye'deki Üniversitelere İlişkin Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, Cilt 25 (25. Yıl Özel Sayısı), 302-313. Doi:10.29249/selcuksbmyd.1127324
- Ahmed, A. (2019). Integrating Global Sustainability Elements Into Accounting Programs: UAE University Business Education Case Study. The Business and Management Review, Vol. 10, Iss. 3, 1-11. Doi: 10.54784/1990-6587.1014
- Aracı, H. ve Yüksel, F. (2017). Entegre Raporlamada Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü Ve Muhasebe Müfredatlarında Entegre Raporlama. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt 19, Sayı 2, 389 - 414.
- Aras, G. Ve Sarıoğlu, G. U. (2015). Kurumsal raporlamada yeni dönem: Entegre raporlama. TÜSİAD Yayını, 21, 85.
- Bonino, C., Ramanauskaitė ve Machado, S. (2023). What Skills Do Financial Professionals Need To Transition To Sustainable Economies?. [https://www.ifac.org/knowledge-gateway/supporting-international-standards/discussion/what-skills-do-financial-professionals-need-transition-sustainable-economies?](https://www.ifac.org/knowledge-gateway/supporting-international-standards/discussion/what-skills-do-financial-professionals-need-transition-sustainable-economies) Erişim Tarihi: 15.10.2023
- Demircioğlu, E. N. ve Ever, D. (2019). Sürdürülebilirlik Muhasebesinin Teorik Açından İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 28, Sayı 3, 59-72. Doi: 10.35379/cusosbil.644980
- Düzer, M. ve Önce, S. (2017). Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlaması Ve Finansal Performans: Bist'te İşlem Gören Şirketler İçin Karşılaştırmalı Bir Analiz. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 637-648. Doi: 10.33905/bseusbed.348073
- Ergin, H. ve Okutmuş, E. (2007). Çevre Muhasebesi: Çevre Maliyetleri Ve Çevre Raporlaması. Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt. 5, Sayı. 1, 144-169.
- Ergün, İ., Kaldırım, Z. ve Özcan, İ. (2022). İşletme Ve Muhasebe Eğitimi Müfredatı Yeterince Sürdürülebilir Mi? Türkiye ve Diğer Ülke Üniversitelerinin Müfredatlarının Doküman Analizi İle Karşılaştırılması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, Cilt 25 (25. Yıl Özel Sayısı), 314-324. Doi: 10.29249/selcuksbmyd.1129801
- European Commission (2020). A New Circular Economy Action Plan. COM (2020) 98 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A98%3AFIN> Erişim Tarihi: 10.10.2023
- Gökdeniz, Ü. (1996). Çevre Muhasebesi. Öneri, Cilt 1, Sayı 5, 21-26.
- Gray, R. (2013). Sustainability + Accounting Education: The Elephant In The Classroom. Accounting Education, Vol. 22, Iss. 4, 308-332. DOI: 10.1080/09639284.2013.817795

- Green Finance Platform (2023). What Skills Do Financial Professionals Need To Transition To Sustainable Economies? <https://www.greenfinanceplatform.org/news/what-skills-do-financial-professionals-need-transition-sustainable-economies> Erişim Tarihi: 10.10.2023
- Hazelton, J. and Haigh, M. (2010). Incorporating Sustainability Into Accounting Curricula: Lessons Learnt From An Action Research Study. *Accounting Education: An International Journal*, Vol.19, 159-178. Doi: 10.1080/09639280802044451
- Ibiamke, A. and Ajekwe, C.C.M. (2020). Integrated Reporting and Implications For Accounting Curriculum In Nigeria. *European Journal of Accounting, Auditing and Finance Research*, Vol. 8, Iss. 4, 18-37. Doi: 10.37745/ejafr/vol8.no4.pp18-37.2020
- IFAC, (2015). Accounting For Sustainability. From Sustainability To Business Resilience. <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/preparing-future-ready-professionals/publications/accounting-sustainability-sustainability-business-resilience> Erişim Tarihi: 10.10.2023
- IFAC, (2023). Sustainability & Education: What's New—And What Hasn't Changed. <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/preparing-future-ready-professionals/discussion/sustainability-education-what-s-new-and-what-hasn-t-changed> Erişim Tarihi: 10.10.2023
- Ling, S. N. (2023). Eight Key Takeaways For The Accountancy Profession Facilitating Sustainable Development And Net Zero Transitions. <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/developing-accountancy-profession/discussion/eight-key-takeaways-accountancy-profession-facilitating-sustainable-development-and-net-zero> Erişim Tarihi: 10.10.2023
- Makarenko, I. and Plastun, A. (2017). The Role of Accounting In Sustainable Development. *Accounting and Financial Control*, Vol.1, Iss. 2, 4-12. DOI: 10.21511/afc.01(2).2017.01
- Mburayi, L. and Wall, T. (2018). Sustainability In The Professional Accounting And Finance Curriculum: An Exploration. *Higher Education, Skills and Work-Based Learning*, Vol. 8, Iss. 3, 291-311. Doi: 10.1108/HESWBL-03-2018-0036
- Owen, G. (2013). Integrated Reporting: A Review of Developments and Their Implications for The Accounting Curriculum. *Accounting Education: An International Journal*, Vol. 22, Iss. 4, 340-356. Doi: 10.1080/09639284.2013.817798
- Özbirecikli, M. (2000). Çevre Muhasebesi Kavramı ve Yönetmelik Kararlara Katkıları. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Cilt 7 (Temmuz), 18-26.
- Özçelik, F. (2018). Çevre muhasebesi. Bursa: Dora Basım Yayın.
- Ruiz, C.C. (2013). A Commentary On Integrated Reporting: A Review of Developments and Their Implications for The Accounting Curriculum. *Accounting Education: An International Journal*, Vol. 22, Iss. 4, 360-362. Doi: 10.1080/09639284.2013.817800
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 227-250. Doi: 10.33400/kuje.843306
- Sultanoğlu, B. ve Özerhan, Y. (2022). Muhasebe Eğitiminde Sürdürülebilirlik-Türkiye'deki Üniversitelerde Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 25 (25. Yıl Özel Sayısı), 325-334. Doi: 10.29249/selcuksbmyd.1131404
- Süklüm, N. (2019). Yeşil Muhasebe' nin İşletme Lisans Eğitimi Müfredatı İçerisindeki Durumu. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 162-172.
- Tüm, K. (2014). Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Muhasebeye Yansımaları: Sürdürülebilirlik Muhasebesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 58-81.
- Yüksel, F. (2020). Sustainability In Accounting Education Given By Turkey Higher Education Institutions. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, Vol. 11, Iss. 3, 393-416. Doi: 10.17569/tojqi.688337
- <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/#:~:text=The%20European%20Green%20Deal%20is%20a%20package%20of%20policy%20initiatives,a%20modern%20and%20competitive%20economy.> Erişim Tarihi: 10.10.2023

SUMMARY

Considering the increasing importance of corporate sustainability, businesses that can point out sustainability-related issues, find solutions to them and turn them into opportunities in the context of creating value will be the businesses of the future. In this respect more organizations are now integrating sustainability into their business strategies. The number of businesses publishing sustainability reports and integrated reports, which is the sign of their corporate social responsibility, transparency and accountability, is increasing day by day. Thus, the traditional role of accountants, which is to provide accurate and reliable financial information to help information users to make decisions, is expanding with the preparation of sustainability and integrated reports and assurance services. This reveals the need to equip candidates who will practice the accounting profession with knowledge, skills and competencies regarding sustainability issues. This requires that the accounting curricula offered at universities be updated to meet the information needs of candidates. In this context, universities need to adapt to these developments and update their curricula in light of these developments. Although the integration of sustainability into the curriculum of business schools has increased in recent years, this integration is also necessary, especially for accounting programs. This study aims to determine the extent to which sustainability-related accounting courses are included in the undergraduate and graduate curricula of business administration, and accounting and finance management departments of state and foundation universities in Turkey.

Among the 134 universities included in the study, sustainability-related accounting courses were found in 25 (19%) universities' undergraduate, master, and/or doctoral curricula; 23 (17%) of which are state universities and 2 (2%) of are foundation universities. There was no sustainability related accounting courses in 81% of universities, and only 19% of universities updated their curricula according to these developments. It can be said that foundation universities are further behind in the context of this change.

It has been determined that related accounting courses are included in the curricula at the undergraduate level in 11 universities, at the master's level in 11 universities, and the doctoral level in 10 universities. It has been determined that all of the accounting courses related with sustainability are offered as elective courses in the undergraduate and graduate' curricula of universities. One university (Marmara) offers stated courses to its students at all three levels: undergraduate, master and doctoral. Three universities (Atatürk, Necmettin Erbakan, and Süleyman Demirel) offer relevant courses at both master's and doctoral levels. One university (Sakarya) offers relevant courses at bachelor's and doctoral degrees, and one university (Başkent) offers relevant courses at bachelor's and master's degrees.

At undergraduate level; environmental accounting is offered in 4 universities, integrated reporting in 4 universities, and sustainability reporting in 3 universities as a separate course. Although it is not included as a separate course at the undergraduate level in one of the university (Manisa Celal Bayar), these topics are covered in the course titled "Current Issues in Accounting". At the master's level; environmental accounting is included in the curricula of 6 universities, sustainability accounting and reporting in 3 universities, and integrated reporting in 3 universities. It has been detected that foundation universities do not include sustainability-related accounting courses in their doctoral programs. In doctoral programs, courses on environmental accounting are offered at 3 universities, sustainability accounting and reporting at 4 universities, and integrated reporting at 5 universities.